

Grauwe Klauwieren in Westerwolde

Leon Luijten

Gedurende het broedseizoen van 1996 werden in twee gebieden in Westerwolde territoria van de Grauwe Klauwier vastgesteld. Dit was de reden om ook andere gebieden in Westerwolde te bezoeken waar deze soort de afgelopen jaren gezien is. Boekema *et al.* (1983) meldt geen zekere broedgevallen voor de jaren 70. Ook in de periode van het onderzoek voor de *Vogelatlas van Groningen* (Van den Brink *et al.* 1992) is geen melding gemaakt van broedgevallen van deze soort. Pas na 1985 werden broedgevallen geconstateerd. In 1996 zijn drie zekere broedgevallen vastgesteld. Ten behoeve van het nestkaartenproject en onderzoek elders in het land is van enkele paren het nest gezocht. Deze bijdrage bestaat uit de eerste beschrijving van broedgevallen in Groningen.

Waarnemingen en broedsucces in 1996

Op verzoek van Natuurmonumenten is in 1996 een inventarisatie verricht naar broedvogels, onder andere in het Metbroek (Luijten 1996a). Ook de Vloelvelden Blekslage zijn voor het derde achtereenvolgende jaar geïnventarieerd (Luijten 1996b). Tijdens deze broedvogelkarteringen zijn op drie plaatsen Grauwe Klauwieren gevonden. Bij het Metbroekbos werden in voorgaande jaren al vaker territoria vastgesteld. In 1984 werd hier voor het eerst met zekerheid een territorium vastgesteld (Schilperoord 1984). Op de Vloelvelden Blekslage werd op 19 mei een mannetje gezien en op 4 juni een vrouwtje. Deze waarnemingen kunnen volgens de SOVON-methode (Van Dijk 1996) niet als territorium geïnterpreteerd worden. Naast deze twee waarnemingen is de soort in het gebied niet gezien. Dit kan liggen aan de zeer heimelijke levenswijze gedurende de broedtijd, waardoor de soort tijdens vroege ochtendbezoek niet opvalt. Ook kan het te maken hebben met de ontginningswerkzaamheden in het gebied tijdens het broedseizoen (Luijten 1996b).

Op 27 mei werd in een braamstruweel bij het Metbroek een paartje Grauwe Klauwier - gezien. Een paar honderd meter verderop zat een zacht alarmerend mannetje in de top van een eik. Op 8 juni bevond zich ook bij dit mannetje een vrouwtje. De paren hadden een sterke binding met een bepaald stuk

braamstruweel. Hierin is op 15 juni naar een nest gezocht. Het ene nest bevatte vijf, het andere zes eieren.

Het nest met vijf eieren bleek bij de volgende inventarisatieronde gepredeerd te zijn. Of het paar een vervolglegsel heeft gehad is niet zeker; slechts een klein percentage paren met mislukte legsels produceert een vervolglegsel (Van Berkel 1993). In tegenstelling tot het vrouwtje is het mannetje nog enkele malen gezien. Uitgevlogen jongen heb ik hier nooit waargenomen.

In het andere territorium bleken op 27 juni zes kleine jongen in het nest te zitten. Omdat de jongen op uitvliegen stonden op 11 juli de telling achterwege gelaten om vroegtijdig verlaten van het nest te voorkomen. De laatste waarneming, een mannetje met een uitgevlogen jong, werd gedaan op 20 juli.

Na de nestvondsten op 15 juni is ook een ander gebied (Ter Wupping), waar in 1994 een paar een territorium bezette, bezocht. Bij het afzoeken van de omgeving werd vrijwel direct een mannetje opgemerkt. In het meest geschikt lijkende struweel is naar een nest gezocht. Op nog geen meter hoogte werd het nest tussen de braamdoorns gevonden. Het bevatte vijf bebroede eieren. Bij een later bezoek (27 juni) aan dit nest bleek het verlaten te zijn, het bevatte nog steeds vijf, maar nu koude eieren. Het broedpaar werd niet waargenomen, ook tijdens latere

bezoeken niet. Vaak verlaten de broedvogels het broedgebied nadat het broedsel mislukt is (Van Berkel 1993). Dit werd ook in noord-Drenthe vastgesteld (Bonder 1994).

Voedsel

In de vastgestelde territoria is naar braakballen gezocht. Net als uilen braken klauwieren onverteerbare delen van prooien uit. Braakballen bestaan vooral uit resten van insecten.

Aanvankelijk werden geen braakballen gevonden. De vogels werden overwegend gezien in de door rupsen geteisterde zomereiken. Omdat rupsen geen harde, onverteerbare delen bevatten ligt het voor de hand te denken dat de rupsen als voedsel dienden en daarom geen braakballen gevonden konden worden. Het eten van rupsen heb ik niet vast kunnen stellen. De eerste braakballen werden pas half juni gevonden. Deze zijn verzameld en zullen door specialisten worden geanalyseerd. Ik heb gedurende het veldseizoen in Westerwolde geen enkele opgeprikte prooi gevonden, hoewel dit klauwier-eigen is.

Biotoopkeuze

De voorkeursbiotoop van de Grauwe Klauwier bestaat uit open landschappen met bosjes en doornstruwelen en kleinschalig cultuurlandschap (SOVON 1987, Teixeira 1979). Hoewel sterk afgenomen komt dit landschapstype nog steeds in Westerwolde voor. De onderzochte terreinen bestaan voor een deel uit de voorkeursbiotoop. De vastgestelde territoria met de nestvondsten liggen

in kleinschalig (cultuur)landschap, een beekdallandschap waarin oude loofbossen, houtsingels en kleine ruigten worden afgewisseld met schraalgraslanden. De schraalgraslanden worden extensief begraaasd door koeien (Metbroek) of gemaaid (Ter Wupping). In Drenthe worden de laatste jaren in een overeenkomstige biotoop ook territoria van Grauwe Klauwieren gevonden (van den Brink *et al.* 1996).

Nesten werden gebouwd in braamstruweel, in twee van de drie gevallen juist op die plaats waar roos of kamperfoelie in het struweel vermengd zat. De biotoop in de Vloeiervelden Blekslage bestond uit open, met riet en brandnetel verruigde, vloeivelden met opslag van berk en vlier. In noord-Drenthe kwam in een beekdallandschap omgeven door overwegend open agrarisch gebied ook een voorkeur van struweel en houtwallen met veel braam naar voren (Bonder 1994).

Grauwe Klauwier.

Hans Hut

Grootschalig onderzoek in Bargerveen

In het Bargerveen, in zuidoost-Drenthe, huist in het hoogveenrestant een grote populatie

Grauwe Klauwieren. De stand kent hier een enorme groei, van drie territoria in 1978 naar 125 in 1994. Er is een grootschalig onderzoek gaande naar deze populatie. Hierbij wordt met name populatiesamenstelling, prooikeuze en broedsucces nader onderzocht. Hiertoe zijn in afgelopen jaren tientallen vogels geringd.

De Grauwe Klauwieren van Westerwolde zijn mogelijk afkomstig van deze populatie. Van twee individuen in 1996 uit Westerwolde is met zekerheid vastgesteld dat ze niet geringd waren.

Trefkans van de schuwe Grauwe Klauwier

Tijdens de ochtendbezoeken van de broedvogelkartering konden beide paren lang niet altijd waargenomen worden. De zang van de soort is nauwelijks hoorbaar op grotere afstand (Van Berkel 1993). De soort bleek het beste te ontdekken door met een kijker de omgeving af te zoeken voor de territorium-omgeving te betreden. De vogels verdwenen bij nadering in dicht struweel of bomen. Ze zitten niet alleen in topjes van struiken maar ook in boomkruinen tussen het blad. In de loop van het broedseizoen worden vaste zitplaatsen gemarkeerd door witte poep (zoals bij roofvogels), ook dit is een aanwijzing voor aanwezigheid van Grauwe Klauwieren. De soort valt bij normale BMP-karteringen nauwelijks op, er moet speciaal op gelet worden. Volgens Van Berkel (1993) is inventarisatie volgens BMP, in de vroege ochtend, volstrekt ontoereikend. Gedurende de inventarisatie van het Metbroek zijn vijf voor deze soort geldige bezoeken gebracht (uitgaande van de eerste waarneming op 27 mei als eerste geldige bezoek). Tijdens deze vijf bezoeken is verdeeld over beide territoria drie maal een paar en twee maal een mannetje waargenomen. Verder is de soort 's middags gezien tijdens extra bezoeken. De waarneemkans kan, indien op de soort gelet wordt, dus groot zijn.

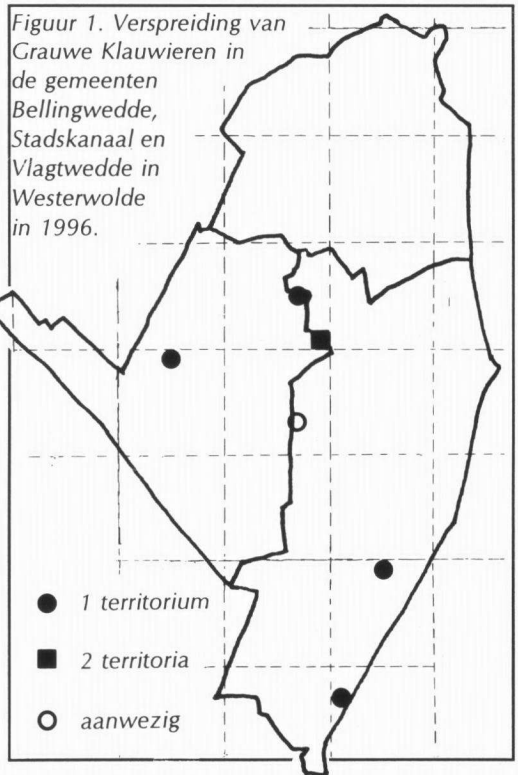
Ik heb de soort geen enkele maal kunnen vaststellen door de zang. Pas als de jongen uitgevlogen zijn valt het gezin op. Paartjes waarvan het broedsel is mislukt beginnen vaak geen vervolgletsel maar verlaten het broedgebied. Deze zullen vaak niet als territorium of broedgeval herkend worden.

Territoria in Groningen

Navraag bij andere leden van *De Hop, Vogelwerkgroep Westerwolde*, leverde nog drie territoria op. Hierbij werd steeds een paartje of een mannetje gezien in juni in geschikte broedbiotoop. In het Lauwersmeergebied werd begin juni een vrouwtje gezien. Half juni werd ze op dezelfde plaats weer gezien,

nu met prooi in de bek (pers.med. W. de Ruiter). Dit wijst sterk op een broedgeval. Bij nadere bestudering van de kaart blijkt dit vrouwtje net in het Friese deel van het Lauwersmeergebied gezien te zijn.

Een gesprek met Ben Koks leerde dat deze Grauwe Klauwieren de enige territoriumhouders voor Groningen zijn. De waarnemingen van Grauwe Klauwieren hebben geresulteerd in zes territoria in Groningen in 1996. Alle territoria, waaronder drie zekere broedgevalen zijn vastgesteld in Westerwolde. Het paar van de Blekslage is hierbij niet als territorium opgevoerd. De verspreiding is in figuur 1 weergegeven. In 1992, 1993 en 1994 werden respectievelijk vijf, vijf en drie territoria in Westerwolde vastgesteld (Van Dijk *et al.* 1994, 1996, 1996b).

Het verleden

Het is merkwaardig dat de Grauwe Klauwier, een sterk bedreigde soort in Nederland, pas sinds de jaren 80 als broedvogel

voorkomt. Boekema *et al.* (1983) bestempelt de soort als doortrekker. De waarnemingen uit deze periode zijn meestal eenmalig. Geen enkele maal werd van een territorium gesproken en geen enkele maal betreft het zekere broedgevallen.

Met de heimelijkheid van de vogel in het achterhoofd zijn de waarnemingen van Grauwe Klauwieren uit de jaren 70 van eind mei tot begin augustus in geschikte broedbiotoop (Boekema *et al.* 1983) wellicht te interpreteren als territoria. Ook broedgevallen zijn in de jaren 70 zeker niet uitgesloten.

Uit inventarisaties is mij gebleken dat de soort weinig opvalt, althans in besloten gebied. Bij verstoring weet de Grauwe Klauwier zich perfect te verbergen. Vooral in de broedtijd leeft de soort zeer teruggetrokken en wordt vaak pas waargenomen als er extra aandacht aan besteed wordt.

Doortrek

Dat de soort Groningen aandoet tijdens de trek moge blijken uit de waarnemingen uit mei in de waarnemingenrubrieken van de *Grauwe Gors* (1994-3; 1996-3). Met name Rottumeroog en Rottumerplaat springen eruit.

De soort lijkt jaarlijks in wisselend aantal voor te komen. Van twee territoria in Westervolde, is bekend dat ze in 1994 en 1996 bezet waren, terwijl in 1995 geen territorium vastgesteld kon worden. Opvallend is nu de opmerking in de waarnemingenrubriek van de *Grauwe Gors* 1995-3: "In tegenstelling tot 1994, toen maar liefst 11 doortrekkers werden gemeld, was er nu slechts 1 ". Waarschijnlijk hebben winden uit het zuid-oosten grote invloed op het voorkomen in onze streken.

Onderzoek in de komende jaren zal moeten uitwijzen of de Grauwe Klauwier vestiging of zelfs een kleine uitbreiding zoals in Drenthe (Van den Brink *et al.* 1996) vol blijft houden.

Dankwoord

Graag wil ik Martijn Bakker bedanken voor het bezoeken van de Grauwe Klauwieren tijdens mijn afwezigheid. Daarnaast gaat mijn dank uit naar Willem de Ruiter, Bertus Arends, Alex Vissering en Nico de Vries voor het aanleveren van de resterende vier paren in 'Groningen' en Willem van Manen voor het sturen van een artikel.

Literatuur

- van Berkel BJM 1993. Het inventariseren van Grauwe Klauwieren. *Het Vogeljaar* 41(6): 256-265.
- Boekema EJ, P Glas & JB Hulscher 1983. Vogels van de provincie Groningen, Groningen.
- Bonder M 1994. De Grauwe Klauwier *Lanius collurio* in Noord-Drenthe. *Drentse Vogels* 7: 44-46.
- van den Brink H, J Furda, J van Klinken & K van Scharenburg 1992. Vogelatlas van Groningen, Groningen.
- van den Brink H, A van Dijk, B van Os & P Venema 1996. Broedvogels van Drenthe. Provincie Drenthe, WAD en SOVON.
- van Dijk AJ 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding BMP), SOVON, Beek-Ubbergen.
- van Dijk AJ, F Hustings & T Verstrael 1994. SOVON broedvogelverslag 1992. SOVON, Beek-Ubbergen.
- van Dijk AJ, F Hustings, H Sierdsema & T Verstrael 1996a. SOVON broedvogelverslag 1993. SOVON, Beek-Ubbergen.
- ibid.* 1996b. SOVON broedvogelverslag 1994. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Luijten L 1996a. Broedvogels van het Dal van de Ruiten A in 1996. Vereniging Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Schilperoord L 1984. Broedvogels Vlagtwedder Essen. Vereniging Natuurmonumenten.
- SOVON. 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels, Arnhem.
- Teixeira RM 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging Natuurmonumenten, 's-Graveland.

Leon Luijten. Scheferweg 12
9541 XB Vlagtwedde